

UDK/UDC: 338.43(497.5-3 Vinodol)

631.147 (497.5-3 Vinodol)

MIHAJLO JURIŠA

ing. agronomije, Grižane, Poljoprivredna zadruga Plodovi Vinodola, Bribir

OŽIVLJAVANJE POLJOPRIVREDE U VINODOLU

UVOD

U novije se vrijeme na globalnom planu, a napose u zemljama EZ pa i u Hrvatskoj, sve više traže i primjenjuju strategije skladnijeg odnosa gospodarske i ekološke djelatnosti, utemeljene na načelima održivog razvoja, na prirodnim resursima. Tako se i u Vinodolu radi na osmišljavanju razvoja poljoprivrede koja će se zasnivati na prirodnim mogućnostima i ekološkim načelima, povezano s turističkim razvojem i to na čitavom području crikveničko-novljanske rivijere i zaobalja, kao gospodarskoj cjelini. Zato postoje i prirodni resursi (najviše u dolini i u gorskom predjelu), i interes turističkog gospodarstva, ali i pučanstva (zapošljavanje).

U dolini postoje velike mogućnosti za tzv. ekološku proizvodnju hrane, za kojom turisti pokazuju sve veći interes, a prirodni resursi su gotovo sasvim neiskorišteni. Od 3 155 ha poljoprivrednog zemljišta iskorištava se tek oko pet posto. Tlo nije zagađano kemikalijama, bogato je humusom a postoje mogućnosti za navodnjavanje, jer su u dolini brojni izvori i dvije riječice, iz kojih se voda ne koristi.

Tradicija uzgoja vinove loze i smokava postoji od davnine - već su stari Ili-ri po dolini dali ime Vinodol. Krajem 19. stoljeća ovdje je bilo 614 ha vino-grada i 420 ha voćnjaka i to je zemljište, uz rad u drugim krajevima, prehranjivalo oko 13 tisuća žitelja.

Ako se u Istarskoj županiji iskorištava 15 posto ukupnih površina pogodnih za poljoprivredu, nema razloga da se u Vinodolskoj dolini ne iskoristi barem deset posto. U tom cilju načinjen je i usvojen Elaborat - programi i poticajne mjere za oživljavanje proizvodnje i njeno strukturalno prilagođavanje

kao osnova opravdanosti osnivanja poljoprivredne zadruge (srpanj 2005. godine). U elaboratu je dan osvrt na dosadašnje iskorištavanje poljoprivrednog zemljišta, ocjena stanja, utvrđeni su pravci razvojne vizije nove biljne i stočarske proizvodnje i prerade, kao i organizacijski i tehničko-tehnološki ustroj nositelja razvitka, te poticajne mjere za ostvarivanje operativnih programa.

Nakon osnivanja Poljoprivredne zadruge "Plodovi Vinodola"- Bribir, kao dobrovoljnog udruženja 38 zadrugara, uz suradnju s drugim obiteljskim gospodarstvima, u 2006. i 2007. godini (s više poteškoća i s manjim obuhvatom od očekivanog), uz poticajna sredstva Primorsko-goranske županije i Općine Vinodolske pokrenuto je devet pilot-projekata podizanja višegodišnjih nasada vinograda i voćnjaka.

OBNOVA VINOGRADARSTVA

Na više lokaliteta pristupilo se podizanju nasada vinograda u obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima (sadnja više od 300 loznih cjepova), u Bribiru, Grižanima, Dolincima, Baretićima, Podbadnju i Driveniku.

Na tim površinama prethodno je obavljeno krčenje raslinja, a u suradnji sa Zadrugom i Agronomskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu obavljena su pedološka istraživanja, uz preporuku o gnojidbi i dr. Pedološkim analizama tla u većini slučajeva utvrđen je deficit fosfora P_2O_5 sa svega 5-8 mg/100g tla, relativno dobra opskrbljenost kalijem, pa je obavljena i meliorativna gnojidba potrebnim količinama stajskog gnojiva. Sadašnje stanje gotovo svih novih vinograda podignutih 2006. je vrlo dobro, i to nas ohrabruje i potvrđuje da za razvoj vinogradarstva u Vinodolu nema nekih većih ograničenja.

Na više lokaliteta je zadružnim poljoprivrednim strojevima obavljena strojna sadnja loznih cjepova, primjenom hidrosadilice velike učinkovitosti od 400 kom/sat, s prijemom loznih cjepova od 95 do 97 posto. U sortimentu loznih cjepova dominantno mjesto zauzima žlahtina s 31 posto, te ostale sorte: pinot bijeli, chardonay, malvazija, muškati žuti, mathilda, te merlot, cabernet sauvignon, frankovka, teran, cardinal i dr.

U 2007. godini kod nekoliko kooperanata obavljena je sadnja 220 loznih cjepova od plemki autohtonih vinodolskih sorata srednje i miće žlahtine, žumića, vrbića, bilana i plavca-debeljana, s ciljem lakšeg praćenja uzgoja i budućeg korištenja plemki za daljnje razmnažanje i obnovu izvornih kultivara.

Ovime se pokušava otrgnuti zaboravu i spriječiti zatiranje nekoliko naših izvornih sorata, i to upravo u godini kada se navršilo 70 godina od smrti Andre Pobora (1865.-1947.) župnika iz Triblja, zaljubljenika u vinogradarstvo i vinarstvo, proizvođača pjenušca Bakarske odnosno Vinodolske vodice baš od bilana, vrbića i drugih domaćih sorata, koje se ponovno pokušavaju uzgojiti u Vinodolskoj dolini!

Pored sadnje klasičnog vinskog sortimenta i naših izvornih sorata radi ispitivanja mogućnosti ekološke proizvodnje stolnog grožđa-zobatica (zašto u Vinodolu postoje povoljni agroekološki uvjeti, a raspolažemo i s dovoljnim količinama vode za navodnjavanje- Akumulacijsko jezero HE "Vinodol"- Tribalj, lokalna izvorišta) pristupilo se i pilot-nasadima u Baretićima s 11 sorata međuvrskih križanaca uvezenih iz Mađarske (soreta, suzi, lidi, palatina, nero, poloske, angela, ester, lilla, holdova i terez). Ovi međuvršni križanci imaju znatnu genetsku otpornost na peronosporu i pepelnicu stečenu križanjem klasičnih hibrida, otpornih na gljivične bolesti, i plemenitih sorata. Iako ovi međuvršni križanci imaju tek desetak postotaka "krvi" klasičnih hibrida, ipak je to zadovoljavajuće, jer se praktično tijekom vegetacije ne moraju tretirati fungicidima, što je, uz ostale tehnološke zahvate, temelj za proizvodnju ekološkog stolnog grožđa.

U suradnji s Agronomskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu prate se sorte karakteristike i ocjenjuje jesu li pogodne za širenje u Vinodolu. Bilo bi vrlo važno da to uspije, jer Republika Hrvatska najveći dio svojih potreba za

stolnim grožđem pokriva iz uvoza. U Elaboratu o oživljavanju poljoprivrede planirano je podizanje 10 ha zobatica.

Vinodolska dolina može imati veliku ulogu u revitalizaciji vinogradarstva i vinarstva Primorsko-goranske županije i stati uz bok vrbničkim i drugim otočkim vinogradarima. To se može zaključiti već sada na osnovi sve veće proizvodnje kvalitetnog grožđa i vina u VUPIK-u PJ Pavlomis od oko 90 tisuća trsova žlahtine, chardonayja, muškata žutog, frankovke, cabernet sauvignona. VPZ "Studec" Bribir raspolaže s 8 500 trsova žlahtine, žumića, vrbića i drugih sorata, a i nekoliko obiteljskih gospodarstava u Grižanima, Podbadnju i Bribiru imaju veće nasade i proizvode kvalitetna vina.

Osim toga VUPIK, PJ Pavlomis i Vinodolska vinogradarska zadruža "Studec" sa svojom ugostiteljsko-turističkom ponudom, predstavljaju začetak buduće vinske ceste kroz Vinodolsku dolinu, koja će zasigurno potaći razvoj više agroturističkih sadržaja u Bribiru, Grižanima, Triblju, Driveniku i dalje prema Križišću, ponajprije ponudu domaćih jela i pića s obiteljskih gospodarstava.

Ovome svakako ide u prilog i činjenica što u Vinodolu imamo osobito vrijednu kulturnu baštinu, vidljivu već na portalima starinskih kuća sa sačuvanim ornamentima grozda, *črišnje* i masline. Vinodol je u dobroj mjeri očuvao stare narodne običaje, bogatu sakralnu i graditeljsku baštinu, stare frankopanske gradine, a za turiste zanimljiv je narodni govor, pisana

riječ (glagoljica), literarna ostavština i dr. Tako možemo zaključiti da uz oživljavanje poljoprivrede i ponudu zdrave hrane, vinodolska dolina ima budućnost.

SMOKVARSTVO, MASLINARSTVO, VOĆARSTVO

Prema našoj prosudbi u 48 naseljenih mjesta Vinodolske općine ima 2 260 stabala trešanja, 3 440 stabala smokava, oskoruše 360 stabala, te drugih voćnih vrsta. Radi se mahom o starim, nažalost zapuštenim, stablima voćaka koja zbog ekstenzivnog uzgoja rode malo i neredovito.

Nažalost neka su stabla obrasla raznim raslinjem, a nekad je samo trešanja i smokava bilo na preko 220 ha. Plodovi smokve beru se tek za kućne potrebe. Rijetko se smokve suše, a već nekoliko godina ponavljaju se kišni periodi za vrijeme berbe, pa se dio smokva u nedostatku sušare za voće i povrće, koristi gotovo isključivo za rakiju a ostale propadaju neobrane.

U cilju obnove voćnjaka, pokrenuta su tri pilot-projekta podizanja nasada trešanja i smokava (sadnja više od 60 sadnica iste voćne vrste) u Kamen-

jaku, Bribiru i Grižanima. Sadnjom 180 sadnica smokava na 0,60 ha deset različitih sorata: bružetka, bjelica, zamorčica, dolinčica, črnica, marugel, petrovača crna, petrovača bijela i črni vuk, želi se ispitati prikladnost uzgoja u Vinodolu, a to je početak suvremenog plantažnog uzgoja smokve (uz nasad podignut u Medulinu), u konačnici kojega je planirana sadnja novih plantažnih nasada smokava u Vinodolskoj dolini na 20 ha.

Ako je poznata činjenica da Republika Hrvatska svoje potrebe pokriva mahom uvozom suhe smokve (naša je proizvodnja svega cca 4 500 tona godišnje) onda je jasno da program obnove smokvarstva ima svoje puno gospodarsko značenje! Razumljivo, uz osiguranje sušarskih i drugih preradbenih kapaciteta.

U okviru ovoga programa oživljavanja voćarstva i oskoruša, u 2006. godini pokrenuta je združena berba i prerada oskoruše u demove, pekmeze, pripravke s medom i alkoholom, te sušenje oskoruše. U tu su svrhu u Institutu "Ruđer Bošković", Zavodu za mononuklearnu biologiju u Zagrebu, obavljena istraživanja o antioksidacijskoj vrijednosti oskoruše. Rezultati tih istraživanja potvrdili su ispravnost naših nastojanja da oskoruša postane dio buduće palete ekoloških poljoprivrednih prehambrenih proizvoda. Zadruga je zatim, u suradnji s rasadnicima, pokrenula pokusnu proizvodnju osam autohtonih sorata oskoruše.

Osim podizanja većih višegodišnjih nasada i 133 obiteljska gospodarstva obavila su sadnju manjih nasada vinograda i voćnjaka. Zasađeno je 5 860 cjeпова i 2 010 voćnih sadnica, a nabavu sadnog materijala sufinancirala je Općina Vinodolska. U strukturi voćnih sadnica zastupljene su višnje, marelice, jabuke, kruške, dunje, breskve, nektarine, šljive, orasi, badem.

Obiteljska gospodarstva pokazuju najveći interes za sadnju trešnje (380 sadnica), smokve (288 sadnica), a posebno za podizanje nasada masline (477 sadnica sorata leccino, pendolino- oprašivač - oblica i dr.). Tako je desetak obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava zasadilo više od 15 sadnica maslina. Iako zbog specifičnih agroekoloških uvjeta, a poglavito klimatskih prilika (bura, niže temperature od priobalja) Vinodolska dolina i nije baš tipično

maslinarsko područje, ne treba zanemariti podatak da se nekad, sve do tridesetih godina prošlog stoljeća, ovdje uzgajala maslina. Tada je, u zimi 1929., od pozebe stradao najveći broj stabala, ali danas raspoložemo novim sortimentom prilagođenim i za naše proizvodne uvjete. Ohrabruju nas i rezultati uzgoja i rodnost maslina u nasadima nekih obiteljskih gospodarstava u Bribiru, Mirošima, Kostelju, Grižanima i drugim lokalitetima, pa zašto onda i ova tipična mediteranska kultura i proizvodi od nje (ulje, konzervirane masline i dr.) ne bi bila dio buduće gastronomske ponude i u Vinodolskoj dolini.

Ne ulazeći šire u problematiku regeneracije maslinarstva na ovim prostorima, poglavito u priobalju, neprijeporno je da bi se za obnovu nasada maslina mogle koristiti površine pod degradiranim šumama, koje bi se, putem služnosti odnosno koncesije, mogle zatražiti primjerice od “Hrvatskih šuma” te zakupom od privatnih vlasnika.

PČELARSTVO I LJEKOVITO BILJE

Kako bi se ispitale proizvodne mogućnosti na poljoprivrednom zemljištu planinskog šumskog područja, Zadruga je, u suradnji s kooperantima, i uz pomoć stručne službe Centra za brdsko-planinsku poljoprivredu iz Stare Su-

Plantažna sadnja lavande na području Triblja.

šice, pokrenula sadnju više sorata jagoda, koje se u sličnim uvjetima uspješno uzgajaju u Gorskom kotaru. Spomenuti planinski šumski predjeli, po svojim agroekološkim specifičnostima mogu postati sve značajniji u širenju palete proizvodnje voća, povrća, ljekovitog i začinskog bilja, te sakupljanja šumskih plodina, u ukupnom razvitku agroturizma na ovom našem području.

Mediterranski med sve je traženiji na domaćem i inozemnom tržištu, a poglavito medovi od kuša, vrijeska, maline i drugog medonosnog bilja, za koje su vinodolski pčelari posljednjih godina dobili priznanja za visoku kvalitetu, što bi valjalo unaprijediti i zaštititi temeljem certifikata za zaštitu zemljopisnog podrijetla proizvoda. U suradnji s Pčelarskim društvom "KUŠ" iz Crikvenice i Općine Vinodolske, Udrugom pčelara grada Novi Vinodolski, PZ Plodovi Vinodola – Bribir i Hrvatskih šuma - Šumarija Crikvenica, na opožarenom šumskom zemljištu lokaliteta Guč, početkom 2007. pristupilo se unapređenju i zaštiti staništa kuša, vrijeska, majčine dušice i drugog medonosnog i ljekovitog bilja. Istovremeno je, dakle početkom 2007., povećan broj pčelinjih zajednica za 80 košnica, što je u skladu s dinamikom planiranom u Programu o revitalizaciji poljoprivrede Vinodolske doline. Da će se u turizmu, a poglavito u agroturizmu i seoskom turizmu sve više tražiti domaća iskonska jela i pića i delicije našega kraja, prikazivanje tradicionalnih običaja i drugih izvornih vrednota Vinodola, pokazuju višegodišnja turističko-gospodarska manifestacija "Ružica Vinodola", kao nezaobilazni novi turistički proizvod, te "Tjedan smokav i športskog ribolova" organiziran u rujnu 2006. u Triblju, "Martinje va Grižah 2006.", Tradicionalni međunarodni sajam vina u Crikvenici, te "Božićni sajam" - Novi Vinodolski. Na tim su manifestacijama domaći i inozemni posjetitelji pokazali veliko zanimanje za tridesetak naših izvornih poljoprivrednih prehambrenih proizvoda, od kojih su neki rađeni prema recepturama starim više od stotinu godina.

OSTVARIVANJE PROGRAMA

Na temelju programa o obnovi poljoprivrede, već su se na tržištu pojavile – u manjim serijama ili suvenirskim uradcima – neke od prerađevina, kao što su:

- kvalitetna vina domaće žlahtine i drugih kultivara;
- slastice sa smokvama i oskorusom, i to savijače, štrudle, linceri, bazlamače, krafne, pekmezača, smokvenjak, salama od suhih smokava, okruglice, specijani kruh i kolači od brašna suhe oskorushe i drugi proizvodi;
- pekmezi, đemovi od smokava i oskorusa, ostružnica, cibora višanja i drenjina;
- likeri od drenjina, oskorusa, smokava, te voćna vina od ostružnica, višanja, drenjina...;
- pripravnici s medom - suhe smokve, orah, badem, oskorusa, ostružnice, plod šipka, drenjine, te ovi isti plodovi u alkoholu;
- rakije lozovača, smokvača, travarice od 7 do 15 primorskih ljekovitih biljaka;
- smokov vinčić “Plodovi Vinodola”;
- sušene divlje jabuke i jabučni ocat;
- kravlji i kozji sirevi s dodacima vinodolskih ljekovitih biljaka i drugi poljoprivredno prehambreni proizvodi.

Izuzetan interes obiteljskih gospodarstava obvezuje nas na osmišljavanje projekata o organiziranju i udruživanju malih obiteljskih gospodarstava, koji bi izlazili na tržište udruženi pod zajedničkim logom “Plodovi Vinodola”. Smatramo da bi zadrugu valjalo postaviti i organizirati kao marketinšku tvrtku.

U realizaciji Programa oživljavanja vinodolske poljoprivrede postoje brojne otegotne okolnosti koje mogu usporavati ove procese. To su ponajprije:

- zapuštenost velikih površina poljoprivrednog zemljišta (cca 90%) zbog čega valja provesti agromelioracijske i druge skupe zahvate, da bi se zemljište pripremilo za sadnju;
- usitnjenost parcela s velikim brojem vlasnika, suvlasnika, izvanoknjižnih vlasnika... sa čak u prosjeku 23 katastarske čestice po hektaru, veličine 430m²;
- sustav državnih poticaja za vinodolske prilike previsoko je limitiran na 0,25 ha za vinograde i 0,50 ha za podizanje novih voćnjaka u odnosu na otoke (0,10 ha za nasade vinograda) pa u uvjetima dugog vezivanja i sporog obrta kapitala u poljoprivredi, obiteljska gospodarstva s ovako usitnjenim posjedima bez okrupnjavanja površina, kupovine ili zakupa ne mogu računati na državna poticajna sredstva jer ni jedan od devet podignutih nasada nije zadovoljavao utvrđene kriterije;

- rast cijena nekretninama i pritisak građevinskog lobija da se poljoprivredno zemljište pretvori u građevinsko i provede apartmanizacija u Vinodolskoj dolini;
- nedovoljna motiviranost i edukacija, te manjak vlastitog kapitala mladih poljoprivrednika ne idu u prilog njihovoj želji da se uključe u poljoprivredne projekte.

Spomenut ćemo i neke poticajne pretpostavke koje bi pridonijele razvoju agrara u Vinodolskoj dolini, kao:

- uvrštavanje vinodolske pilot-lokacije u Program okrupnjavanja poljoprivrednog zemljišta u Hrvatskoj - u suradnji Republike Hrvatske i Kraljevine Švedske putem Ureda za okrupnjavanje poljoprivrednog zemljišta PGŽ u Novom Vinodolskom;
- uz korištenje sredstava državne potpore za podizanje višegodišnjih nasada (nakon okrupnjavanja) mogao bi biti i redoviti priljev poticajnih sredstava Primorsko-goranske županije i Općine Vinodolske;
- osigurati da se prostorni plan Općine Vinodolske, kojim se štiti poljoprivredno zemljište određeno za podizanje višegodišnjih nasada – vinograda i voćnjaka - ne može prenamijeniti u građevinsko zemljište;
- donijeti prostorni plan posebnih obilježja Vinodolske doline, temeljne podloge održivog razvitka kao master plan razvitka turizma Crikveničke i Vinodolske rivijere;
- programom Primorsko-goranske županije o navodnjavanju, u prvoj fazi osigurati navodnjavanje 400 ha poljoprivrednog zemljišta;
- osigurati potporu znanstvenih, razvojnih centara i poljoprivredne službe u edukaciji nositelja projekta, te subvencioniranje kamata na kredite nužne za opremljenost zadruge strojevima za sadnju loznih cjepova, njegu i zaštitu nasada.

Unatoč evidentno otežavajućim okolnostima, uz timski rad, državnu i potporu regionalne i lokalne samouprave te druge mjere, realno je očekivati da se u narednom razdoblju postigne iskorak u oživljavanju poljoprivrede i stvore uvjeti za povećanje novostvorene vrijednosti, zaposlenosti te za poboljšanje kvalitete života žitelja Vinodolske doline.

Sažetak

U vinodolskom kraju prišlo se oživljavanju poljoprivredne proizvodnje, na osnovi raspoloživih prirodnih resursa i komparativnih prednosti, čime se želi razviti program proizvodnje zdrave hrane, koja se sve više traži u turističkom okruženju, i pruža nove mogućnosti zapošljavanja i kvalitetnijeg života ovdašnjeg žiteljstva. Pokrenuti su ambiciozni programi obnove vinograda, sadnje smokava, maslina i drugog voća, programi proizvodnje meda i skupljanja ljekovitog bilja. Pokretač je Zadruga Plodovi Vinodola, a program se naslanja na obiteljska gospodarstva.

Ključne riječi

Vinodol, poljoprivredna djelatnost, prirodni resursi, komparativne prednosti, ekološka proizvodnja, vinogradarstvo i vinarstvo, uzgoj maslina i drugog voća, proizvodnja meda, skupljanje ljekovitog bilja.

Summary Mihajlo Juriša***REVIVAL OF AGRICULTURE IN THE VINODOL VALLEY***

In the Vinodol region the revival of the agricultural production has been approached, based upon the available natural resources and comparative advantages, with which there is a wish to develop a program of health food production, which is becoming increasingly sought after in the tourist environment and which gives new possibilities of employment and better quality of life for the local population. Ambitious programs have been started, such as the renewal of vineyards, planting of figs, olives and other fruits, programs of honey production and medicinal herbs collection. The initiator is the Cooperative Plo-dovi Vinodola, and the program founded on the family agriculture.

Keywords

Vinodol, agricultural field, natural resources, comparative advantages, ecological production, viticulture and vineyards, cultivation of olives and other fruits, honey production, collection of medicinal herbs.

